

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ *JIHAD*, *AL QAEDA* В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

А.Б. Семенчук

*Стаття присвячена дослідженню особливостей функціонування лексичних одиниць *jihad*, *al-Qaeda* в сучасній англійській мові. Ілюстративний матеріал демонструє участь цих одиниць у словотворчих та семантичних процесах, що свідчить про інтеграцію слів *jihad*, *al-Qaeda* до складу англійської мови. Ці лексичні одиниці відіграють особливу роль серед інших запозичень англійської мови, оскільки вони набули символічного характеру і почали асоціюватися з концептом „тероризм“.*

Поповнення словникового складу будь-якої мови відбувається шляхом словотвору, розвитку значень існуючих слів та запозиченням мовних ресурсів. Лексичні запозичення є наслідком взаємовпливу культур на мовному рівні. Раніше запозичення було активним шляхом поповнення словникового складу англійської мови. Як відомо, територія Великої Британії була ареною завоювань протягом століть. Згодом англійська держава сама почала вести завоювання, частина англійців переселилась на інші континенти. Усі ці події знайшли своє відбиття у мові, яка фіксувала неминучий взаємовплив мов різних народів. Як відомо, 80% слів англійської мови є іншомовного походження. Але з часом кількість іншомовних надходжень до англійської мови зменшилась. Лексичне запозичання перестало бути основним джерелом збагачення словникового складу англійської мови.

Останнім часом „продовжує діяти тенденція до зниження питомої ваги іншомовних запозичень серед неологізмів англійської мови”[1, 43], проте їх вивчення не втрачає своєї **актуальності**.

Дослідження іншомовних запозичень значною мірою сприяє розумінню між культурних контактів англословного суспільства, а також процесу самоорганізації словникового складу англійської мови [2, 8]. Значну увагу збагаченню словникового складу англійської мови за рахунок іншомовних надходжень приділяли такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як Ю.О. Жлуктенко, Ю.А. Зацний, Р. Барнхарт, Д. Ейто, Д. Грін, С. Морт. Лексичне запозичення ставало предметом дослідження в наукових працях таких лінгвістів як Л. Блумфілд, Д. Будагов, У. Ванрайх, В. Гумбольдт, Т.П. Козловська, О.А. Корнілов, Л.П. Крисін, Д.Ю. Лотте, М.М. Маковский та ін.

Метою цієї статті є простежити особливості функціонування таких лексичних одиниць, як *jihad*, *Al Qaeda* в сучасній англійській мові. Вибір цих одиниць зумовлений тим, що вони є символами тероризму. До основних завдань слід віднести:

- розкриття чинників, які впливають на процес інтеграції лексичних одиниць *jihad*, *Al Qaeda* у лексико-семантичну систему англійської мови;
- виявлення показників процесу асиміляції, а саме участь запозичень у словотворчих та фразотворчих процесах і їх семантичну еволюцію.

Лексичні одиниці з арабської мови та інших мов мусульманських країн і раніше використовувались в англійській мові, але, головним чином, для позначення побутових і суспільно-політичних реалій країни мови-донора. Епоха антитерористичних війн викликала хвилю нових запозичень з цих мов у сучасну англійську мову, серед яких є такі лексичні одиниці як *jihad*, *Al Qaeda*.

У класичній ісламській концепції міжнародних відносин „джихад” визначається як докладання максимальних зусиль для ведення війни проти невірних шляхом нанесення їм ударів, вилучення їх власності, руйнування їх святилиць, знищення їх ідеалів тощо [3, 10]. Тобто, будь – яка війна, яку веде умма (тобто мусульманська держава), незалежно від її причин і характеру, є „священною”, участь у ній із докладанням максимальних зусиль кожним мусульманином є його релігійним обов’язком.

Ісламська концепція міжнародних відносин складалася ще в той період, коли в міжнародному праві ще не було визначення агресії як світової проблеми, тому акт агресії вбачався лише у випадку, коли дії іншої країни ставили під загрозу мусульманську ідеологію [4, 209]. У будь – якому випадку концепція „ідеологічної агресії”, що була створена понад 14 століть тому, є надзвичайно небезпечною в ядерний вік і несумісна з визначальним принципом міжнародного права – принципом мирного співіснування, який не допускає застосування сили у взаємовідносинах між країнами з різними соціальними системами і різною ідеологією.

Кембріджський інтернаціональний словник англійської мови визначає слово *jihad* як священну війну мусульман проти тих, хто становить загрозу ісламській релігії або заперечує її віровчення [5, 764].

Словник Вебстера трактує слово *jihad* як священну війну, що ведеться від імені ісламу і є релігійним обов’язком кожного мусульманина. У переносному значенні *jihad* позначає жорстоку боротьбу або кампанію в душі священної війни [6, 1216].

Характеризуючи в цілому наведені трактування, слід зауважити, що в них здебільшого згадується релігійний обов’язок мусульман вести священну війну проти „невірних”. Прикладом подібної боротьби став свого часу так званий антирадянський джихад (*anti-Soviet jihad*), який почався після вторгнення радянських військ до Афганістану в грудні 1979 року:

The fields and rivers of the Panjshir Valley are still littered with the rusting remains of Russian Tanks, reminders that this was the heartland of the anti-Soviet jihad. (The Economist, August 27, 2005).

Вже сам факт запозичення слів з однієї мови в іншу є явищем досить непростим. При цьому відбувається пристосування запозиченої лексики до норм мови-реципієнту – іншомовні запозичення можуть отримати інше графічне зображення, зазнати змін у граматичній формі, набути додаткових значень.

Розглянемо докладніше особливості функціонування лексичних одиниць *jihad*, *Al Qaeda* в англійській мові.

Слід зазначити, що спочатку слово *jihad* в англійській мові мало дещо іншу графічну форму – *jehad* [7, 315]. Але згодом почали віддавати перевагу теперішній формі його передачі – *jihad*, оскільки її вважають більш подібною до форми слова арабською мовою.

На базі слова *jihad* в англійській мові утворився ряд інновацій за допомогою таких продуктивних способів словотвору як афіксація та словоскладання. Так, широко розповсюдженими в англійській мові можна вважати такі одиниці як *jihadist* та *jihadi*. Ці одиниці можуть виконувати функції іменників, що позначають учасника руху джихад, бойовика, та прикметників у значенні „пов’язані з джихадом, з мусульманськими екстремістськими рухами і організаціями”:

Official Washington has stuck for too long to the line that the insurgents are mostly jihadists linked to al-Qaeda and “regime remnants” intent only on reclaiming their former privileges. (The Economist, December 17, 2005).

And that means concentrating on three things: the jihadis, the law and – the most controversially – Islam itself. ...But Europe, which is home to some 20 million of the world’s Muslims, will have to look deeper into the jihadi mind than that. (The Economist, July 16, 2005).

According to them, Osama bin Laden has opened an underground railroad to and from jihadist training camps in the Sunni triangle. (Newsweek, September 26/ October 3, 2005).

На думку вчених, лексико – морфологічним варіантом слова *jihadi* виступає і неологізм *jihadee* [8, 146].

Лексична одиниця *jihadism* позначає рух за джихад, а в англійській мові виступає синонімом слова *terrorism*:

Whether from such a network or from local groups, the threat of jihadism is being felt throughout Europe. (The Economist, July 16, 2005).

Серед інших похідних необхідно відзначити лексеми *jihad-preaching*, *non-jihadist*, *jihad-minded*.

*The interior minister, Jose Antonio Alonso, announced plans for more police in cities with large Muslim populations, to crack down on mosque-building and **jihad-preaching** imams.* (The Economist, July 30, 2005).

*Other Sunni politicians report a growing willingness among the **non-jihadist** groups, which make up the bulk of the insurgency, to consider a deal to wind down the fighting.* (The Economist, November 26, 2005).

***Jihad-minded** Islamists consider Mr. Hussein anathema.* (The Economist, January 26, 2002).

Серед словотворчих інновацій зі словом *jihad* можна відзначити словосполучення *global jihadism*, *indigenous jihad*, *jihadist contagion*, *jihadist cell*, які набувають фактично рис фразеологізмів.

*The Arab commentariat, much of which had promoted sympathy with the Iraqi insurgency, and focused on perceived western hostility to Islam as the cause of **global jihadism**, has grown vocal in condemning violence.* (The Economist, November 26, 2005).

*For everyone's sake, therefore, Europeans need to stiffen their campaign against **indigenous jihad**.* (The Economist, July 16, 2005).

*Islamist radicals...are already gaining influence in Syria, where they were once ruthlessly crushed. This comes, as Qaeda-linked groups are trying to spread the **jihadist contagion** regionally, according to an alleged letter from Qaeda № 2, Ayman al-Zawahiri last week.* (The Newsweek, October 17, 2005).

*The U.S. strategy of quietly destroying **jihadist cells** outside Iraq and Afghanistan since 9/11 has had its success.* (Newsweek, June 5, 2006).

Зупинимося докладніше на вищезгаданих нових стійких словосполученнях і розглянемо їхню семантику. Так, суспільні діячі арабських країн, демонструючи підтримку іракських повстанців, намагаються привернути увагу світової спільноти до ворожнечі Заходу по відношенню до ісламу, внаслідок чого джихад набув глобального характеру (*global jihadism*) як необхідної ознаки для захисту інтересів мусульманських країн. Протилежне значення має словосполучення *indigenous jihad*, що означає прояви джихадівської агресії на місцевому рівні. Взагалі, швидкість поширення руху джихад порівнюють з розповсюдженням інфекційної хвороби, „джихадистської зарази” (*jihadist contagion*). Вираз *jihadist cell* утворився на базі фразеологізму *jihad cell* і виступає синонімом словосполучення *terror cell*.

На сьогоднішній день можна виділити декілька „видів” джихаду, які демонструють своєрідну „спеціалізацію” боротьби з тим чи іншим явищем суспільного життя. Так, деякі зарубіжні політики виділяють окремо „релігійний джихад” (*religious jihad*), хоча з етимологічної точки зору подібне словосполучення слід вважати тавтологією.

В умовах сучасного науково-технічного прогресу Інтернет став одним з основних джерел отримання інформації, тому терористи активно використовують дані зі всесвітньої мережі з метою їх подальшого використання у своїй діяльності. У всесвітній мережі Інтернет існує понад тисячу „джихадівських” сайтів (*jihadist sites*). Отже, можна говорити про виникнення „віртуального джихада” (*virtual jihad*):

*Zarqawi surpassed his elders as well in the art of **virtual jihad** on the Internet.* (Newsweek, June 19, 2006).

Виділяють також і „економічний джихад” (*economic jihad*), іншими словами, йдеться про певні жорсткі санкції в економічній сфері держави.

Один з іранських журналістів випустив мемуари під назвою „*Lipstick Jihad*”. Це словосполучення несе в собі експресивне забарвлення. На відміну від вище згаданих „видів” джихада, де перший елемент (*religious, virtual, economic*) визначає сферу ведення боротьби, у цьому слово *lipstick* означає сферу, **проти** якої ведуть боротьбу. Безумовно, це не просто помада чи косметика взагалі, а прагнення мусульманських жінок слідувати моді. У них з'явилися слабкі прагнення передати свою

індивідуальність. Так, жінки знаходять способи носити яскравіший одяг, не відступаючи при цьому від обов'язкових складових костюму.

Як відомо, Афганістан є одним з найбільших виробників наркотиків, зокрема опіуму, у світі. Хамід Карзай після свого обрання на посаду президента країни проголосив „джихад проти опіуму” (*jihad against opium*), наслідком чого стало значне зменшення кількості засіяних маком полів:

*Mr. Karzai, who declared a **jihad against opium** after his election last October, can take some credit for the promised success.* (The Economist, April 16, 2005).

Слід зазначити, що слово *jihad* є складовою частиною у назвах різноманітних екстремістських угруповань, ідеологія яких, відповідно, базується на концепції „джихаду”. Так, свого часу на базі руху „Брати – мусульмани” виникло міжнародне угруповання „Ісламський Джихад”(Islamic Jihad).

*Iran is the only country in the region that has not yet accepted that Israel should exist; it still sponsors **Islamic Jihad**, the most irreconcilable of Palestinian terrorist groups.* (The Economist, July 30/August 5, 2005).

Його лідери вважають збройну боротьбу єдиним способом створення „альтернативної ісламської держави”. Ця боротьба, на їхню думку, спрямована перш за все проти тих арабських режимів, які відхилились від ісламу або переслідували „Братів – мусульман».

Лексична одиниця *jihad* входить і до назви палестинської фракції „Ісламського Джихаду” – *Palestinian Islamic Jihad*. Своєю основною мішенню це угруповання обирає Ізраїль, прагнучи звільнити Палестину, що є фундаментом ісламського світу, від окупації. Згодом це словосполучення піддалося аббревіації і почало функціонувати у новій формі – *PIJ*:

*Even Shimon Peres, Israel's dovish deputy prime minister, called for a “heavy hand” against the **PIJ**.* (The Economist, July 16, 2005).

Після вибухів у приміських потягах в Мадриді стало відомим угруповання *Salafia Jihadia*, яке підозрюють у причетності до цієї трагедії. На думку іспанських аналітиків, до цієї організації входять пов'язані з аль-Каїдою радикальні ісламісти:

Учасників руху джихад (*jihad*) навіть об'єднують у єдиний цілісний образ – „Доктор Джихад” (*Dr. Jihad*), який виник під час навчань американських солдат у форті Полк (Південна Луїзіана), де умови імітували воєнну обстановку в Іраку. Подібний спосіб вживання цього слова називається отономасією:

*Thus, for example, a company commander has failed to deliver medicines to a village clinic, run by a “**Dr. Jihad**”, as promised.* (The Economist, December 17, 2005).

Іншим запозиченням з арабської мови, яке набуло значного поширення в сучасній англійській мові і, останнім часом, виступає одним з найуживаніших слів у засобах масової інформації, є власна назва загальновідомого екстремістського угруповання *Al Qaeda*. Метою цієї організації є знищення світських режимів в усіх мусульманських державах та впровадження там ісламського порядку відповідно до законів шариату. Керівництво Аль-Каїди вважає головними ворогами ісламу США та Ізраїль, тому намагається здійснювати терористичні операції проти них всюди, де тільки вдається [9, 308]. Слід відзначити, що назва цього угруповання використовується в сучасній англійській мові як у своїй вихідній формі *Al Qaeda*, так і у скороченому варіанті – *Qaeda*:

*In his famous, now discredited speech to the United Nations in February 2003, the then Secretary of State Colin Powell cited the intelligence extracted from al-Libi, referring to him not by name but as a “senior **Al Qaeda** terrorist” who ran a training camp in Afghanistan.* (Newsweek, November 17, 2005).

*Had the assassination paved the way for **Qaeda** attacks on the United States?* (Newsweek, January 14, 2002).

Як видно з наведених вище прикладів, це слово може виступати не лише як суб'єкт дії, але і виконувати атрибутивну функцію. При чому скорочений варіант назви може функціонувати в значенні члена Аль-Каїди:

*How did a suburban housewife become a bride of the monstrous **Qaeda**?* (Newsweek, January 14, 2002).

Слід зазначити, що це слово вступає у численні словотворчі та синтагматичні зв'язки як у своїй повній, так і у скороченій формі. Певна частина новоутворень, що виникли на основі цих зв'язків, стають загальноновживаними. Прикладами подібних словосполучень виступають *al-Qaeda operative*, *Qaeda network*, *Qaeda terror camp*. До похідних слів належать *al-Qaeda-minded*, *Qaeda-linked*. Утворились навіть евфемізми *Qaeda bigwig* для позначення впливового члена цього угруповання і *Qaeda mastermind* в значенні керівника Аль Каїди:

*Take the Egyptian Mohammed Atta and other members of the "Hamburg cell" that plotted September 11th attacks. They were drawn into mega-terror after meeting someone who introduced them first to an **al-Qaeda operative** in Germany, and then to masterminds in Afghanistan.* (The Economist, July 16, 2005).

*He was responsible for running the **Qaeda network** in the West.* (Newsweek, January 30, 2006).

*Though he apparently trained in **Qaeda terror camps**, he was not a made man – he did not swear on oath of fealty to Osama bin Laden.* (Newsweek, June 19, 2006).

*They are encouraged, to, by reports that the nationalist and **al-Qaeda-minded** groups of insurgents have started sporadically to fight each other, even carrying out tit-for-tat assassinations.* (The Economist, January 28, 2006).

*"If he was killed, then it's a big blow to bin Laden and Al Qaeda", says Sharif Mohammed, a **Qaeda-linked** Islamist in Pakistan.* (Newsweek, January 30, 2006).

*In Amman, Jordan, as 3 American-owned hotels mopped blood off their floors and hospitals tallies 57 dead from the country's worst terrorist outrage, no one doubted who was to blame: the same **Qaeda bigwig**.* (Newsweek, November 21, 2005).

*American special operators are up in the mountains along the Pakistan-Afghanistan border, still looking for the **Qaeda masterminds**.* (Newsweek, June 19, 2006).

Словосполучення *Al Qaeda Central* позначає штаб цього угруповання, звідки здійснюється керівництво усіма діями цієї організації:

***Al Qaeda Central**, by which I mean the dwindling band of brothers on the Afghan-Pakistani border, appears to have turned into a communicative company.* (Newsweek, March 8, 2006).

Назва екстремістського угруповання *al-Qaeda* вже настільки стала звичною, що з'явилася його аббревіатура – *AQ* – яка не потребує розшифрування:

*There's still no paper trail showing the details of Iran's relationship with the clandestine nuclear of Pakistani scientist **AQ Khan**.* (Newsweek, May 8, 2006)

Наведений вище матеріал дає можливість говорити, що лексеми *jihad* та *al-Qaeda* є не просто запозиченнями в складі сучасної англійської мови, оскільки вони відіграють особливу роль серед іншомовних запозичень. Вони беруть участь у словотворчих та семантичних процесах, а також є базою для формування фразеологічних інновацій. Це свідчить про інтеграцію слів *jihad* та *al-Qaeda* до складу англійської мови. Слід відзначити, що кількість новоутворень постійно зростає і це зумовлює перспективність подальших досліджень у цьому напрямку.

SUMMARY

The article touches upon the problem of assimilation of lexical borrowings into the system of the English language. The author's attention is concentrated on such lexical units as jihad, al-Qaeda and the peculiarities of their integration into the English language.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зацний Ю.А., Пахомова Т.О. Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – 243с

2. Гармаш О.Л. Запозичення як джерела збагачення словникового складу англійської мови// Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2006. – Вип. 25. – 217 с.
3. Peters R. Islam and colonialism. The doctrine of jihad in modern history. The Hague, 1979.
4. Al-Ghunaimi M.T. The Muslim Conception of International Law and the Western Approach. The Hague, 1968.
5. Cambridge International Dictionary of English – Cambridge: Cambridge University Press, - 1995. – 1082 p.
6. Webster. Webster's Third New International Dictionary of the English language, Walbridge. – Springfield: Merriam – Webster, 1981. – 2662 p.
7. A Dictionary of Modern English Usage/ By H.W. Fowler. – 2d ed. – Oxford: At the Clarendon Press, 1980. – 725 p.
8. Davis M. Dead Cities. - New York: New Press, 2002. – 432p.
9. Кожушко Е.П. Современный терроризм: Анализ основных направлений/Под общ. ред. А.Е. Тараса. – Мн.: Харвест, 2000. – 448 с.

ВЕРБАЛІЗОВАНИЙ КОНФЛІКТ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ

І.Є. Фролова

Стаття присвячена вивченню вербалізованого конфлікту як культурного феномену. Важливість розуміння природи опозиції "ввічливість-конфлікт" зумовлена тим, що знання культурного компоненту є невід'ємною складовою комунікативної компетенції перекладачів. Надано короткий огляд історико-культурної перспективи вербалізації конфлікту в національно-специфічній комунікативній діяльності. На матеріалі фразеологічних одиниць розглянуто розуміння вербалізованого конфлікту й ставлення до нього.

ВСТУП

Актуальність "проекції перекладознавства на сучасні комунікативні теорії" [1, 3] сприяє формуванню нових підходів до аналізу процесу перекладу, розумінню значущості врахування в цьому процесі позамовних, зокрема культурних, чинників.

Рух думки в перекладацьких теоріях йде паралельно із розвитком мовознавчого знання: від аналізу системно-мовних особливостей до вивчення мовних явищ у зв'язку із свідомістю й комунікацією.

Прагматичний аспект спілкування не можна оминати в перекладі, бо саме він розкриває комунікативне призначення мовних одиниць. "Мовний колектив володіє певними можливостями для співвіднесення смислу з вербальними знаками і ці можливості виступають в якості знакових преференцій мов. Але мовні стереотипи подані у статичній формі, можуть слугувати лише джерелом інформації про специфіку елементарних складників мовної картини світу. Самі по собі, поза зв'язком із мовленнєвими діями, вони не розкривають особливостей вербальної соціальної поведінки етносів, оскільки мовні стереотипи набувають різних прагматичних функцій тільки під впливом інтенціональної дії" [2, 213].

Поряд із комунікативно-прагматичним акцентується і когнітивний аспект перекладу. Національно-специфічна комунікативна свідомість ("сукупність знань і механізмів, які забезпечують увесь комплекс комунікативної діяльності людини; <...> сукупність ментальних комунікативних категорій, а також набір прийнятих у суспільстві норм і правил спілкування" [3, 114]) визначає переклад – ланку міжкультурної комунікації, як цілеспрямовану лінгвопсихоментальну перетворюючу діяльність [1, 3].

Наведені думки свідчать, що вивчення прагматичного й когнітивного аспектів перекладу спирається на розуміння цього процесу як "діалогу культур". Відтак, неврахування культурно-національного компоненту неодмінно зводить нанівець усі зусилля перекладача за будь-якого високого рівня його мовної компетенції, а знання